

УДК 373.211.24 : 005.342 (045)

Л. А. Машкіна

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА В СУЧАСНОМУ ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення, творчою ініціативою, високим інноваційним потенціалом. Не менш важливими будуть такі їх якості, як висока моральність, особистісна відповідальність, внутрішня свобода, налаштованість на максимальну самореалізацію, здатність досягати високої мети раціональним шляхом і коректними засобами.

В Україні розпочалося становлення нових парадигм освіти, орієнтованих на входження нашої країни у світовий освітній простір, поглиблюються тенденції диференціації освіти. Це супроводжується суттєвими позитивними змінами в педагогічній теорії та практиці: розробленням різних варіантів змісту освіти, використанням можливості сучасної дидактики у підвищенні ефективності освітніх структур; здійсненням наукових розроблень і практичним обґрунтуванням нових педагогічних ідей і технологій [1].

З розвитком цивілізації постійно оновлюються вимоги до якості освіти, одним із найважливіших засобів забезпечення якої є інноваційність освітнього пошуку. Інноваційність розглядається не тільки як налаштованість на сприйняття, продукування і застосування нового, а насамперед як відкритість. Стосовно особистісного чинника діяльності в інноваційному просторі це означає: відкритість вихователя до діалогічної взаємодії з вихованцями; відкритість культурі й суспільству, яка виявляється у прагненні педагога змінити дійсність, дослідити проблеми та обрати оптимальні способи їх розв'язання та організація такого педагогічного середовища, яке сприяло б формуванню і розвитку образу „Я” [3].

Інноваційність як принцип педагогіки забезпечує умови розвитку особистості, здійснення її права на індивідуальний творчий внесок, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку.

Система дошкільної освіти як базова для всіх інших ланок має відігравати особливу роль у формуванні педагога нової формації, з високою професійною культурою, розвиненою педагогічною рефлексією, здатного самовдосконалюватись впродовж усього життя та діяти в інноваційному освітньому просторі.

Сучасні наукові дослідження спрямовані на розкриття методології педагогічної інноватики (В. П. Беспалько, Л. І. Даниленко, І. П. Підласий, Н. Ф. Юсуфбекова та ін.); стратегії педагогічних інновацій (В. Ф. Паламарчук, О. Я. Савченко, Г. К. Селевко та ін.); теоретичних засад інноваційної компетентності вчителя (В. І. Бондар,

М. В. Кларін, Л. С. Подимова, В. О. Сластьонін та ін.). Загальні проблеми формування інноваційної поведінки вихователя висвітлено у працях Л. В. Артемової, А. М. Богуш, І. М. Дичківської, Т. І. Поніманської та ін. Але у науковій літературі недостатньо відображено методичні аспекти діяльності педагога в інноваційному просторі.

Мета статті – розкрити особливості інноваційної діяльності педагога в сучасному дошкільному навчальному закладі, показати основні компоненти готовності до інноваційної діяльності та пріоритетні чинники її здійснення.

Час потребує педагога-новатора. здатного вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення, мати сміливу педагогічну позицію, особистісну та професійну культуру, діяти в інноваційному освітньому просторі, що розглядається як інтегрований засіб реалізації інноваційного потенціалу освітнього закладу з метою забезпечення життєдіяльності дитини.

Багато проблем, що постають перед педагогами в умовах інноваційного простору, пов'язано з недостатнім рівнем їх готовності до інноваційної діяльності. Інноваційна педагогічна діяльність – це особливий вид творчої діяльності, який спрямований на оновлення системи освіти. Така діяльність є наслідком активності людини, що виявляється не стільки у пристосуванні до зовнішнього середовища, скільки у перетворенні його у відповідності з особистими і суспільними потребами та інтересами [6].

Інноваційна діяльність – це створення нового (оригінальних прийомів, цілісних педагогічних концепцій), що змінює звичний погляд на явище, перебудовує суспільно-педагогічні відносини.

Педагог в інноваційному педагогічному просторі – це дослідник власної особистості та діяльності тих, хто навчається і виховується. Особистісно-орієнтований характер інноваційної педагогічної діяльності визначає міру залучення в неї. Вивчення інноваційної практики педагогічних освітніх закладів дозволяє стверджувати, що результативність інноваційної діяльності педагога залежить не лише від його професійної майстерності, а й від позитивної „Я”-концепції, особистісної готовності розпочати перетворення навчально-виховного процесу.

Готовність – складне інтегративне утворення, що включає мотиваційний, емоційно-вольовий, пізнавальний компоненти. Кожний компонент готовності інноваційної діяльності характеризується певними особливостями, які виявляються на стадії підготовки педагога на перетворюючу діяльність.

Позитивна мотивація до інноваційної діяльності проявляється через задоволення особистісних і професійних потреб педагога, як-от: створення і застосування нового, підвищення педагогічної майстерності, подолання професійних труднощів.

Педагоги, як і інші члени суспільства, за своєю природою схильні до змін, але займають різні позиції стосовно педагогічних інновацій. Саме це ставлення до нововведень відображає сформованість емоційно-вольового компонента готовності педагога до інноваційної діяльності. За даними сучасних соціологічних досліджень, кожний п'ятий педагог зорієнтований на звичні способи діяльності і з недовірою ставиться до інновацій. Тільки випробувавши себе в різних моделях навчання й виховання, вихователь може обрати ті педагогічні методи, прийоми, способи роботи, які адекватні його особистісній і професійній спрямованості [4].

Пізнавальний компонент особистісної готовності педагога до інноваційної діяльності характеризується сформованістю необхідних знань, умінь, навичок. Оскільки інноваційна діяльність пов'язана з педагогічними дослідженнями, то критеріями сформованості даного компонента готовності виступають:

- методологічні знання (вміння сприймати дійсність із позицій системного підходу, сформованість загальнонаукових категорій);
- загальнотеоретичні й методичні знання (знання принципів і методів педагогічного дослідження, володіння конкретними дослідницькими вміннями);
- педагогічний досвід з позитивними результатами [1].

Перш ніж звернутися до інноваційної діяльності, педагог повинен професійно самовизначитись, тобто усвідомити норми, модель своєї професії і співвіднести себе з нею.

Серед важливих особистісних та професійних умінь і якостей значне місце посідає установка педагога на розуміння нового та його створення, нетрадиційний підхід до структурування навчально-виховного процесу, вміння творчо вирішувати питання, які виникають у педагогічній взаємодії з вихованцями, колегами, батьками дітей. Порівняння даних, одержаних різними дослідниками (Ш. О. Амонашвілі, Є. В. Бондаревська, Т. І. Поніманська, В. О. Сластьонін та ін.) та аналіз їх у контексті вимог особистісно-орієнтованого підходу до виховання і навчання дітей дозволяє визначити певні показники готовності педагога до роботи в інноваційному освітньому просторі. Це, насамперед, усвідомлена потреба введення педагогічних інновацій на рівні власної педагогічної практики; інформованість про новітні педагогічні технології, знання новаторських методик роботи; бажання створювати власні творчі завдання, методики, проводити експериментальну роботу; готовність до подолання труднощів і змістовного, і організаційного плану; наявність практичних умінь з освоєння педагогічних інновацій та створення нових.

Слід відзначити виявлений зв'язок між даними проявами, зокрема потреба у нововведеннях активізує роботу з накопичення знань у даній галузі, а успішність власної педагогічної інноваційної діяльності

допомагає долати труднощі, шукати нові способи діяльності, відстоювати новаторські підходи в освітньому просторі.

У сучасних дослідженнях розкрито рівні сформованості готовності до педагогічних інновацій, які умовно можна позначити як інформаційний, пошуковий та творчий. Для педагогів інформаційного рівня освоєння педагогічних інновацій характерною є змістовна орієнтація у загальних теоретичних підходах, конкретних методиках роботи педагогів – новаторів, а також зарубіжному досвіді педагогічних технологій. Окремі з них застосовують елементи даних систем у власній педагогічній діяльності. Вихователі пошукового рівня освоєння педагогічних інновацій намагаються втілити у власну діяльність відомі технології та методики навчально-виховної роботи. Характерним для цих педагогів є прагнення працювати по-новому, спроби експериментування для осмислення педагогічних інновацій. Педагоги творчого рівня глибоко розуміють роль інновацій у виконанні сучасних завдань освіти, успішно володіють новітніми технологіями та беруть участь у їх створенні. Для них є характерним прагнення індивідуального творчого вкладу в інноваційний процес [6].

Сучасні дослідники (зокрема, Т. І. Поніманська) виокремлює такі види готовності до інноваційної педагогічної діяльності – ситуативну, творчу й авторську. Ситуативна готовність передбачає уміння оперативно та доцільно вирішувати нестандартні завдання, що виникають у виховному процесі з ініціативи не педагога, а інших його учасників (дітей, батьків, колег, керівництва). У цих ситуаціях педагог виступає як суб'єкт інновації. Тут важливо розвивати дитячу ініціативу, бажання заохочувати її активність, а також навчитись самоспостереженню і саморефлексії щодо ставлення до проявів активної позиції дитини, її прийняття та використання з педагогічним ефектом. Дані властивості допоможуть педагогу знаходити самостійні рішення на основі точного аналізу ситуації, запобігатимуть шаблонному її вирішенню, сприятимуть швидкості реакції. Творча інноваційна готовність є основою педагогічного процесу, який базується на передових ідеях та новітніх технологіях.

Готовність до авторських інновацій, які є виключно індивідуальними, вимагає педагогічного мислення, спрямованого на знаходження, продукування і розробку нових педагогічних технологій. Даний вид готовності до інноваційної діяльності базується на особливостях індивідуальності педагога, його здатності до створення нового [1].

Цілісне осмислення інноваційної педагогічної діяльності з позицій діяльнісного підходу вимагає розуміння суб'єктивних і об'єктивних сторін цього процесу. Дослідники інноваційної педагогічної діяльності (М. І. Лапін, С. Д. Поляков, М. М. Поташник, Н. Ф. Юсуфбекова та ін.) виділяють життєвий цикл педагогічних інновацій і зазначають, що кожному етапу цього циклу властиві специфічні закони та протиріччя.

Етапи інноваційної діяльності та відповідні їм закони суттєві для розуміння та моніторингу інноваційної діяльності в системі освіти, зокрема дошкільної й початкової, а, отже, для управління її розвитком [7].

Перший етап – це зародження інновації, яка виникає як щось зовнішнє, що не торкається роботи суб'єкта. Нове може бути різного рівня: як думка, ідея і як реалізований зразок практичної діяльності. Перехід від ідеї до освоєних нововведень залежить від характеру авторства ідеї, його авторитету серед потенційних користувачів нововведення; авторитету соціальної ролі, в якій виступає автор (як людина науки чи практики); підтримки авторитетними державними структурами.

Для другого етапу – освоєння та впровадження педагогічних інновацій характерна тенденція до посилення потреби в новому педагогічному знанні та педагогічній діяльності. У цей час формулюється рішення про прийняття чи неприйняття інновації. У цьому контексті на основі літературних джерел може бути використана така схема:

1. Ознайомлення з інновацією (початкова інформація).
2. Поява інтересу (пошук додаткової інформації).
3. Оцінка інновації та рішення освоїти її.
4. Апробація (можлива відмова від нововведення).
5. Прийняття остаточного рішення.

На думку американського дослідника Е. Роджерса, на останньому етапі сприйняття нововведення можливі чотири варіанти: а) сприйняття і подальше використання нововведення; б) повна відмова від інновації; в) сприйняття з подальшою відмовою від інновації; г) відмова від нововведення з подальшим сприйняттям.

Поняття „впровадження інновацій” трактується як перетворення практики на основі результатів досліджень при обов'язковому їх застосуванні з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу (В. І. Журавльов, О. А. Арламов та ін.). Суттєвою є сучасна орієнтація на такий принцип впровадження, як варіативність, тобто вимога правильно поєднувати різні його види: наприклад, обов'язкове, що регламентується директивними документами; вибіркоче (вибір рекомендацій для впровадження в залежності від місцевих умов); ініціативне. Наше дослідження засвідчує, що саме ініціативне впровадження в умовах розгортання ініціативи колективів освітніх закладів, окремих педагогів набуває особливого значення.

Підходи до теорії впровадження викладено в дослідженні В. І. Журавльова, який пропонує узагальнений варіант алгоритму впровадження:

- 1) вивчення завдань, визначених нормативними документами;
- 2) аналіз стану практики і співставлення даних із соціальними вимогами;

- 3) побудова еталону перетворення педагогічної практики;
- 4) пошук ідей, рекомендацій, які можуть бути впроваджені;
- 5) розробка комплексної програми, яка включає закономірності впровадження;
- 6) відбір засобів: дидактичних, матеріальних, інформаційних, організаторських тощо;
- 7) теоретична, методична, психологічна підготовка учасників впровадження;
- 8) встановлення зв'язку з авторами рекомендацій [1].

З іншого боку, існує проблема пристосування нововведення до нових умов, яка пов'язана з тим, що в діяльності педагога нерідко виникає необхідність переносу педагогічних технологій, змісту навчання й виховання з інших галузей або концепцій, розроблених у минулому. Тому часто здійснюється механічний перенос, що призводить до втрати смислу інновації в умовах ігнорування специфіки системи освіти, її історії та традицій.

Тільки через освоєння та впровадження інновацій педагогічне співтовариство здатне дати об'єктивну оцінку нового. На рішення про освоєння педагогічної інновації впливають різні чинники, серед яких можна виокремити такі: матеріально-технічні (рівень заробітної платні, навантаження педагогів, побутові умови, сімейні обставини); соціально-психологічні (сумісність інновації з існуючим досвідом і цінностями; перевага нового у порівнянні з традиційним щодо більш високих результатів виховання й навчання, полегшення роботи для ефективного результату; простота апробації тощо).

На другому етапі інноваційної діяльності неминує діє закон опору нововведенню, оскільки будь-яка інновація в ході своєї реалізації обов'язково вносить у соціально-педагогічне середовище зміни в уявленнях про педагогічні процеси та явища; при цьому відбувається диференціація суджень про значущість інновації, її оцінок.

Третій етап інноваційної педагогічної діяльності – це рутинізація, перетворення інновації в традицію, у звичний спосіб діяльності. Застосування інновації починає набувати масового характеру. Даний етап зумовлюється двома законами: законом фінальної реалізації інноваційної діяльності та законом стереотипізації педагогічної інновації. Будь-яка інновація має тенденцію з часом перетворюватися на стереотип мислення і практичної дії [5].

Здійснення інноваційної діяльності дошкільного педагога обумовлюється такими пріоритетними чинниками, як організація оптимального інноваційного простору та освоєння технології самоорганізації педагогічної діяльності.

У цьому контексті нами розглядається структурна модель такої діяльності як інтегрована система цілісного педагогічного процесу та інноваційної педагогічної діяльності, на основі якої педагог має можливість оволодіти всіма її структурними елементами – від

формування мети до одержання результату, його оцінки та наступної корекції. Основні параметри моделі: емоційно-ціннісний, когнітивний та процесуальний.

Перший параметр характеризується сприйнятливістю до нового, потребою удосконалювати свою діяльність; переконаність у необхідності педагогічних інновацій; постійне прагнення до самопізнання.

Сутність когнітивного параметру – це поінформованість про особливості інноваційної педагогічної діяльності; володіння методами педагогічної дослідницької діяльності; здатність комбінувати й створювати нові форми та методи роботи з дітьми.

Процесуальний параметр – це організація спільної творчої діяльності в педагогічному колективі, здатність до оцінки ефективності досягнення результатів.

Інноваційна педагогічна діяльність як і будь-яка педагогічна діяльність виконує гностичну (пізнавальну), проектувальну (перспективне планування завдань і способів їх розв'язання), конструктивну (співпраця педагога і вихованців), комунікативну (взаємодія педагога з дітьми, колегами), організаторську (поетапність дій педагога і вихованців) функції.

Головними особливостями інноваційної педагогічної діяльності є особистісний підхід (спрямованість на особистість, гуманістична природа), творчий, дослідницько-експериментальний характер, стійка мотивованість на пошук нового в організації навчально-виховного процесу [2].

Сьогодні існують різноманітні форми залучення дошкільних педагогів до діяльності в інноваційному освітньому просторі. Зокрема, це організація постійно діючого наукового семінару з найактуальніших проблем, над якими працюють педагоги навчального закладу; педагогічні ради, «круглі столи», дискусії; ділові, евристичні ігри з генеруванням нових педагогічних ідей; творча діяльність педагогів у методичних об'єднаннях; участь у науково-практичних конференціях; узагальнення власного досвіду і досвіду своїх колег; заняття на спеціальних курсах підвищення кваліфікації; самостійна дослідницька, творча робота над темою, проблемою; участь у колективній експериментально-дослідницькій роботі у межах спільної проблеми, над якою працюють педагоги дошкільного навчального закладу.

Отже, інноваційна педагогічна діяльність є основою оновлення навчальних закладів, чинником розвитку освітніх систем. Її результати визначають структурні та змістові зміни в роботі закладу, освітньої системи, а за певних умов – створення якісно нової педагогічної практики – авторського закладу чи радикального реформування усієї освітньої системи.

Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні. Однак включення

педагога в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистісної готовності до діяльності в інноваційному освітньому просторі. Вищезазначена готовність – це особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії. Вона є основою активної суспільної і професійно-педагогічної позиції суб'єкта, яка спонукає до інноваційної діяльності та сприяє її продуктивності. Дошкільному педагогу в інноваційному освітньому просторі необхідно вміти реалізовувати: педагогічний гуманізм, емпатійне розуміння вихованців, співробітництво, діалогізм, особистісну позицію.

Перспективи подальших розвідок щодо діяльності дошкільного педагога в інноваційному освітньому просторі ми вбачаємо у розробці моделі формування інноваційного потенціалу вихователя, особливостей інноваційного життєвого простору, управлінських аспектів зазначеної проблеми та ін.

Список використаної літератури

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с. **2. Методичні** аспекти Базової програми розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі” / наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. – К. : Світич, 2009. – 208 с. **3. Освітні** технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с. **4. Кларин М. В.** Инновации в мировой педагогике / М. В. Кларин. – Рига : НПЦ „Експеримент”, 1995. – 176 с. **5. Селевко Г.К.** Современные образовательные технологии : учеб. пособие / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с. **6. Сластенин В. А.** Педагогическая инновационная деятельность / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М. : Изд-во „Магистр”, 1997. – 224 с. **7. Юсуфбекова Н. Ф.** Общие основы педагогической инноватики: опыт разработки теории инновационных процессов в образовании / Н. Ф. Юсуфбекова. – М. : Просвещение, 1991. – 91 с.

Машкіна Л. А. Інноваційна діяльність педагога в сучасному дошкільному навчальному закладі

У статті розкрито особливості інноваційної діяльності педагога в сучасному дошкільному навчальному закладі. Показано основні компоненти готовності до інноваційної діяльності та пріоритетні чинники її здійснення. Автором виділяються характеристики інноваційної діяльності, готовності до неї, позитивної мотивації. Аналізуються сучасні дослідження щодо рівня сформованості готовності до педагогічної інновації. Підкреслюється цілісне осмислення цих понять. Виділяються етапи інноваційної діяльності. Перераховуються

форми залучення дошкільних педагогів в інноваційному освітньому просторі.

Ключові слова: інноваційна діяльність, педагог, дошкільний навчальний заклад.

Машкина Л. А. Инновационная деятельность педагога в современном дошкольном образовательном учреждении

В статье раскрыты особенности инновационной деятельности педагога в современном дошкольном учреждении. Освещены основные компоненты готовности к инновационной деятельности и приоритетные факторы её осуществления. Автором выделяются характеристики инновационной деятельности. Анализируются современные исследования уровня сформированности готовности к педагогической инновации. Выделяются этапы инновационной деятельности и перечисляются формы привлечения к ней дошкольных педагогов.

Ключевые слова: инновационная деятельность, педагог, дошкольное образовательное учреждение.

Mashkina L. A. The innovational activity of the teacher in today's pre-school educational institutions

The article reveals the peculiarities of the educator's innovational activity in today's pre-school educational institution. The main components of readiness for innovational activity and priority factors for its implementation are revealed. The author highlighted the characteristics of innovation, commitment its positive motivation. The current research on the level formation in readiness for pedagogical innovation are analysed. Emphasizes a holistic understanding of these concepts. Stages of innovation are provided. Articulated deals with the forms involving preschool teachers in innovative educational sphere.

Key words: innovational activity, educator, pre-school educational institution.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2012 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гавриш Н. В.